

УДК [347.1+346.1]/339.166.5

Р.Г. ЩОКІН, Інститут права ім. князя Володимира Великого Міжрегіональної академії управління персоналом

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НОРМ ЦИВІЛЬНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВ ЩОДО ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Ключові слова: інтелектуальна власність, правовий режим об'єктів, правовий статус суб'єктів, захист інтелектуальної власності

У сучасній господарській діяльності значення інтелектуальної власності інтенсивно зростає. Попит на результати інтелектуальної діяльності збільшується, і тому вони потребують надійної й ефективної правової охорони. Посилення правової охорони інтелектуальної власності буде визначати стратегію розвитку господарської діяльності в країні. В господарській системі розвитку України проходять радикальні зміни, виникають нові галузі національної економіки, змінюється й правове регулювання інтелектуальної власності. В свою чергу, успішний розвиток господарської діяльності в сучасних умовах можливий лише за наявності належного його правового забезпечення.

Проте, до проблем інтелектуальної власності зверталися здебільшого фахівці з цивільного права, такі як: О.А. Підпригора, О.О. Підпригора, О.М. Мельник, С.М. Клейменова, Н.Е. Яркіна та інші. Представники науки адміністративного права і процесу, а також фахівці з теорії та історії держави і права також вивчали проблеми інтелектуальної власності, наприклад Г.В. Корчевний та Н.П. Дригаль. Проблема правового регулювання господарсько-договірних відносин в Україні присвячена робота О.А. Белянєвича «Господарський договір та способи

його укладання». Проте, навчальна література з господарського права, в основному, не містить ніякої інформації щодо інтелектуальної власності, наприклад, – це підручники з «Господарського права» О.М. Віника, В.С. Щербини та Л.А. Жука. До того ж, автори наукової та навчальної літератури з інтелектуальної власності, у більшості своїй, є представниками науки цивільного права. Тому помітних зрушень в удосконаленні господарсько-правового регулювання інтелектуальної діяльності в Україні немає. Крім того, в Україні приймаються закони із запізненням, та й науково-теоретичні дослідження не встигають за розвитком інтелектуальної діяльності у господарській сфері. Наведені фактори свідчать про досить серйозні недоліки в чинному законодавстві, відсутність теоретичного підґрунтя, а отже виникає необхідність удосконалення правового забезпечення інтелектуальної діяльності у господарській системі розвитку України. Таким чином, піднята у статті проблема є актуальною та потребує детального дослідження, а сформульовані в ній пропозиції на основі проведеного порівняльного аналізу норм цивільного та господарського законодавств дозволять посилити правову охорону об'єктів інтелектуальної власності.

Об'єкти інтелектуально-правових відносин не мають матеріальної субстанції, проте вони можуть стати об'єктом правової охорони, якщо будуть втілені у певний матеріальний об'єкт, наприклад, винахід втілений у промисловий виріб. Зазначена особливість об'єктів інтелектуальної власності зумовлює їх тиражування в необхідній кількості. Тобто один і той самий об'єкт може використовуватися різними користувачами в необмеженій кількості, але з дозволу суб'єкта права інтелектуальної власності.

Конвенція про заснування ВОІВ [1, с.289-304] до об'єктів інтелектуальної власності відносить: літературні, художні та наукові твори; виконавчу діяльність артистів; звукозаписи, радіо- і телевізійні передачі; винаходи в усіх сферах людської діяльності; науко-

ві відкриття; захист проти недобросовісної конкуренції, а також інші результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній діяльності.

Основи цивільного законодавства Союзу РСР і республік від 31.05.1991 року містили два спеціальних розділи з авторського права і права на винаходи та інші результати творчості, які використовують у виробництві. Стаття 44 Конституції РФ від 12.12.1993 року проголошувала свободу літературної, художньої, наукової, технічної та інших видів творчості. Російське законодавство конкретних об'єктів правової охорони, не називає. У Законі РРФСР «Про власність у РРФСР» [2] від 24.12.1990 року було уточнено, що об'єктами інтелектуальної власності є твори науки, літератури, мистецтва та інших видів творчої діяльності у сфері виробництва, у тому числі відкриття, винаходи, раціоналізаторські пропозиції, промислові зразки, програми для ЕВМ, бази даних, експертні системи, ноу-хау, торгові таємниці, товарні знаки, фірмові найменування та знаки обслуговування.

Наприклад, В.М. Брижко до ноу-хау відносить «гіпотези, ідеї, факти та інші неохороноспроможні об'єкти, що мають наукове і технічне значення». [3, с.94]. Необхідне чітке віднесення того чи іншого результату інтелектуальної діяльності до інтелектуальної власності. Адже сьогодні перелік об'єктів повинен бути розширеним, наприклад, за рахунок наукових ідей, гіпотез та інших наукових результатів.

Чинне законодавство України про інтелектуальну власність містить дещо інший перелік об'єктів інтелектуальної власності. Воно включає до числа об'єктів правової охорони нові сорти рослин, komponування інтегральних мікросхем. При цьому, господарське законодавство України поки що не містить у главі 16 «Використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності» наукових відкриттів та захисту проти недобросовісної конкуренції. Хоча, статтею 32 Господарського кодексу України

[4] недобросовісною конкуренцією визнаються будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності. Оскільки недобросовісною конкуренцією є неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання, створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції, неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці, а також інші дії, що суперечать законодавству, тому ми вважаємо, що дану статтю слід включити у главу 16 «Використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності» Господарського кодексу України, що дозволить привести чинне господарське законодавство України до міжнародних стандартів.

Згідно зі статтею 420 Цивільного кодексу України [5] до об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; komponування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці.

Стаття 155 Господарського кодексу України [4] визначає об'єктами прав інтелектуальної власності у сфері господарювання: винаходи та корисні моделі; промислові зразки; сорти рослин та породи тварин; торговельні марки (знаки для товарів і послуг); комерційне (фірмове) найменування; географічне зазначення; комерційна таємниця; комп'ютерні програми; інші об'єкти, передбачені законом.

Відповідно до міжнародних конвенцій результати інтелектуальної діяльності поділяються на дві основні групи: літературно-художня власність (твори літератури і мис-

тецтва) і промислова власність (технічні твори і винаходи). Дані групи об'єднали й відповідне коло окремих об'єктів.

У Модельному цивільному кодексі для країн СНД запропоновано розмежувати об'єкти на три групи: об'єкти літературно-художньої власності, об'єкти промислової власності і засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг. Крім того, й науковці з цивільного права схиляються до виокремлення трьох груп. Так, у академічному курсі «Право інтелектуальної власності» розглядаються три групи результатів інтелектуальної, творчої діяльності, що породжуються різними видами творчості [6, с.38].

Для проведення класифікації об'єктів на групи в господарському законодавстві України доцільно більш детально зупинитися на характеристиці кожного з об'єктів права інтелектуальної власності. Крім того, оскільки стаття 155 Господарського кодексу України [4] передбачає, що загальні умови захисту прав інтелектуальної власності на об'єкти інтелектуальної власності визначаються Цивільним кодексом України, то доцільно порівняти характеристику об'єктів інтелектуальної власності за цивільним та господарським законодавствами.

Стаття 156 Господарського кодексу України [4] закріплює правомочності щодо використання винаходу, корисної моделі та промислового зразка. Главою 39 Цивільного кодексу України [5] закріплено право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Книга четверта ЦК України містить окремі й невідлі норми, зазначає авторський колектив академічного курсу «Право інтелектуальної власності». Помилковим, на нашу думку, є визначення корисної моделі, що фактично не відрізняється від поняття винаходу [6, с.14]. Проте, Цивільний кодекс України містить лише статтю 459, яка визначає придатність винаходу для набуття права інтелектуальної власності на нього. А визначення винаходу (корисної моделі), як результату

інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології міститься лише в Законі України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [7]. Тому, необхідно доповнити визначеннями об'єктів інтелектуальної власності, як Цивільний кодекс України, так і Господарський кодекс України.

Крім того, у статті 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» [8] промисловий зразок – це результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання. Вважаємо, що дане визначення повинне бути включено до глави 16 «Використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності» Господарського кодексу України та до глави 39 «Права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок» Цивільного кодексу України.

Глава 41 Цивільного кодексу України [5] закріплює право інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин. Проте, відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією у сфері господарювання прав на сорти рослин та породи тварин, врегульовані господарським законодавством недостатньо. Так, Господарським кодексом України передбачено, що до цих відносин застосовуються правила статті 156 Господарського кодексу України «Правомочності щодо використання винаходу, корисної моделі та промислового зразка». Проте, за творчим і технічним рівнем не можна зрівнювати винахід, корисну модель та промисловий зразок з одного боку, а з іншого – сорти рослин і породи тварин. Тому, Господарський кодекс України доцільно доповнити статтею «Правомочності щодо використання сорту рослин та породи тварин».

Глава 44 Цивільного кодексу України [5] закріплює право інтелектуальної власності на торговельну марку. Проте, як зазначає авторський колектив академічного курсу «Право інтелектуальної власності», не можна визнати вдалим заміну терміна «знаки для товарів і послуг» на «торговельну марку» [6, с.14].

Глава 38 Цивільного кодексу України [5]

закріплює право інтелектуальної власності на наукове відкриття. Проте, правомочності щодо використання наукового відкриття та раціоналізаторської пропозиції у Господарському кодексі України непередбачені. Оскільки наукове відкриття та раціоналізаторські пропозиції знаходять широке застосування в господарській діяльності, тому необхідно включити до Господарського кодексу України відповідні статті: «Правомочності щодо використання наукового відкриття» та «Правомочності щодо використання раціоналізаторської пропозиції»

Глава 36 Цивільного кодексу України [5] закріплює право інтелектуальної власності на літературний, художній та інший твір (авторське право). Так, згідно статті 433, об'єктами авторського права є твори, серед яких комп'ютерні програми. Враховуючи п.4 статті 433 Цивільного кодексу України [5], комп'ютерні програми охороняються як літературні твори. Тобто, законодавець відносить комп'ютерні програми до авторського права.

Крім того, стаття 155 «Об'єкти прав інтелектуальної власності» Господарського кодексу України [4] називає перелік об'єктів прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. Наступні статті Господарського кодексу України закріплюють правомочності суб'єктів господарювання щодо кожного з названих об'єктів. Так, у статті 155 вказано, що об'єктами прав інтелектуальної власності у сфері господарювання визнаються комп'ютерні програми, проте закріплені правомочності суб'єктів господарювання щодо даних об'єктів не містяться в жодній статті Господарського кодексу України. Тому, ми вважаємо, що до Господарського кодексу України доцільно включити статтю «Правомочності щодо використання комп'ютерних програм» у редакції: 1. Право інтелектуальної власності на комп'ютерні програми засвідчується свідоцтвом у випадках і порядку, передбачених законом. 2. Використанням комп'ютерних програм у сфері господарювання визнається застосування її матеріальному носієві.

Дійсно, в нормативних актах і спеціальній літературі з права інтелектуальної власності розглядаються авторське право та право промислової власності. Закон України «Про авторське право і суміжні права» [9] проголошує, що цим Законом охороняються твори науки, літератури і мистецтва. Це можуть бути твори наукового, технічного або практичного характеру (книги, комп'ютерні програми, статті тощо). Результат літературної діяльності підлягає правовій охороні незалежно від способу відтворення – письмового, чи будь-якого іншого.

Таким чином, ми пропонуємо віднести до об'єктів прав інтелектуальної власності у сфері господарювання результати авторського права та суміжних прав. Також главу 16 «Використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності» Господарського кодексу України слід доповнити відповідними статтями, які би визначали правомочності щодо авторських і суміжних прав.

Крім того, на основі проведеного аналізу підстав для набуття результатів інтелектуальної діяльності статусу об'єктів права інтелектуальної власності, ми дійшли висновку, що за технічним чи творчим рівнем не можна зрівнювати винахід чи комерційне (фірмове) найменування чи літературні твори. Тому виокремлення зазначених об'єктів в окремі групи є науково обґрунтованим. До того ж, із кожним роком перелік об'єктів інтелектуальної власності розширюється, наприклад, за рахунок гіпотез та інших наукових результатів. Отже ми пропонуємо виділити наступні групи об'єктів інтелектуальної власності: об'єкти авторського та суміжних прав; об'єкти патентних правовідносин; засоби індивідуалізації учасників господарської діяльності, товарів і послуг; ноу-хау.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності : від 14.07.1967 р. // Интеллектуальная собственность в Украине: правовые основы и практи-

ка. Том 1. Право інтелектуальної соб-
венности. – К., 1999. – С. 289–304.

2. Закон СРСР «Про власність у РРФСР»
: від 24.12.1990 р., № 443-1 [Електронний
ресурс]. – Режим доступу:
<http://base.consultant.ru/cons/cgi/online> (втра-
тив чинність).

3. Брижко В. М. Патентознавство як
самостійна наукова дисципліна / В.
М. Брижко. – К., 1996. – 123 с.

4. Господарський кодекс України : від
16.01.2003 р., № 436–IV // ВВР України. –
2003. – № 18, № 19–20, № 21–22. – Ст. 144.

5. Цивільний кодекс України : від
16.01.2003 р., № 435–IV // ВВР України. –
2003. – №№ 40–44. – Ст. 356.

6. Право інтелектуальної власності :

академічний курс / за ред. докт. юрид. наук,
проф., академіка АПрН України О.
Л. Підпригори, докт. юрид. наук, проф.,
члена-кореспондента АПрН України О. Д.
Святоцького. – Вид. друге, переробл. та доп.
– Київ : Концерн «Видавничий Дім», 2004. –
672 с.

7. Закон України «Про охорону прав на
винаходи і корисні моделі» : від
15.12.1993 р., № 3687–XII // ВВР України. –
1994. – № 7. – Ст. 32.

8. Закон України «Про охорону прав на
промислові зразки» : від 15.12.1993 р. // ВВР
України. – 1994. – № 7. – Ст. 34.

9. Закон України «Про авторське право і
суміжні права» : від 23.12.1993 р., № 3792–
XII // ВВР України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.

*Щокін Р. Г. Порівняльний аналіз норм цивільного та господарського законодавств
щодо об'єктів інтелектуальної власності / Р. Г. Щокін // Форум права. – 2013. – № 2.
– С. 628–632 [Електронний ресурс].*

Доводиться, що зростанню інтелектуального потенціалу держави повинно максимально
сприяти її цивільне та господарське законодавство. Одночасно, сам зміст правового
дослідження, його основні положення доводять, що інтелектуальна власність знахо-
диться в процесі постійного розвитку і вдосконалення.

*Щекін Р. Г. Сравнительный анализ норм гражданского и хозяйственного законода-
тельства по объектам интеллектуальной собственности*

Доказується, що увеличению інтелектуального потенціала государства должно
максимально содействовать его гражданское и хозяйственное законодательство. Од-
новременно, само содержание правового исследования, его основные положения дока-
зывают, что интеллектуальная собственность находится в процессе постоянного раз-
вития и совершенствования.

*Chekin R.G. Comparative Analysis of the Norms of Civil and Commercial Legislation on
Intellectual Property Objects*

There are emphasizes that the development of state's intellectual potential should be
promoted by its legislation. Simultaneously, the actual content of legal research, its main
provisions prove that intellectual property is still in the process of continuous development
and improvement.